

Budapest látványossága, a Vigadó

I. Pályamunkánk témájaként Budapest látványossága, a Vigadó bemutatását választottuk. Ismertetésének eszközéül ez a dokumentum és a melléklete, egy általunk létrehozott internetes felület (a linkre kattintva elérhető: <http://verseny7.webnode.hu/>) szolgál. A téma két különböző formában történő feldolgozásának célja a korabeli Budapest és a Vigadó két eltérő nézőpontból való megközelítése volt, ami lehetővé tette számunkra a feladat alaposabb, részletesebb megvalósítását.

Pályázatunk egy 19. században élt francia házaspár 1896-os, fiktív, Zichy Hippolyt Kázmér budapesti otthonában és a fővárosban tett látogatásán alapul. Az alábbi dokumentum a férj objektívebb, a Vigadóról szóló történeti, építészeti, illetve kulturális elemzését tartalmazza (lásd a II. pont alatt), a feleség élményeit az egynapos városlátogatásról pedig egy szubjektív naplóblogger formájában örökítettük meg. A két különálló rész együtt adja a pályamunka egészét.¹

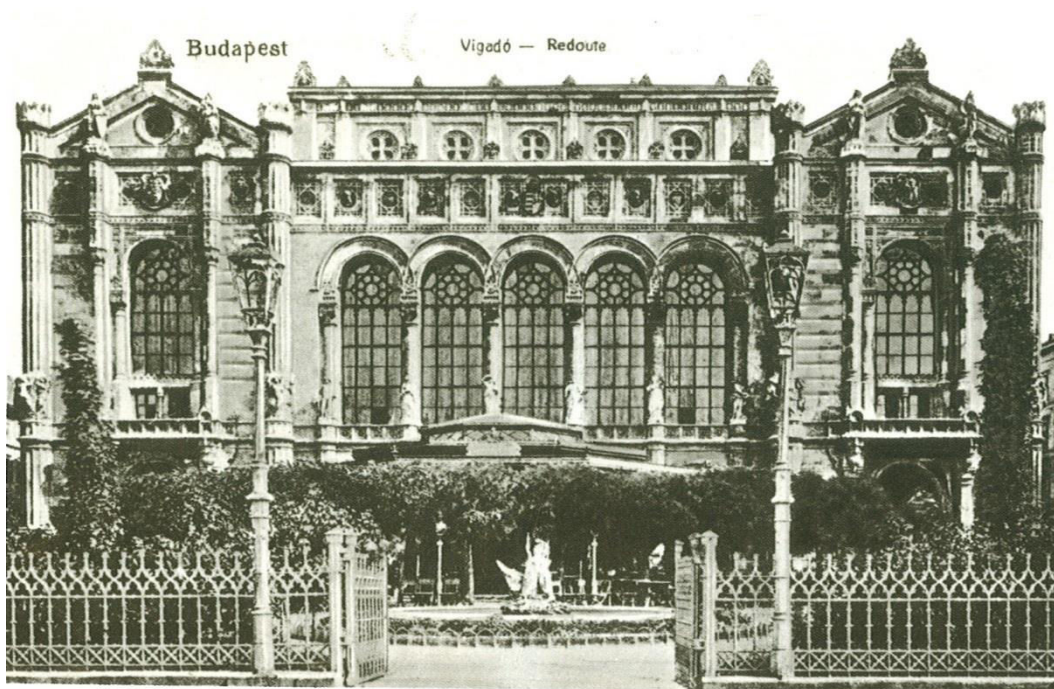
II. Budapest, az Osztrák-Magyar Monarchia egyik központja napjainkban a világvárossá fejlődés útján haladva egyre inkább felzárkózik Nyugat-Európához. E fejlődés a magyar kulturális élet minden területére üdvös hatást gyakorolt – megerősödtek a nemzeti eszmék, a magyarság öntudata, mely a ruházkodásban, az irodalomban, a folklór és a hagyományok megőrzésében, s általában a művészetekben is éreztette hatását, illetve az 1848-49-es szabadságharcban csúcspontot ért el –, s ezáltal az építészetben is megmutatkozik. A nyugati stílusirányzatok és a magyar jegyek keveredése figyelhető meg egy igazán impozáns és korát sok tekintetben megelőző épületen, a Vigadón. Jelen tanulmány célja ezen alkotás történetét végigkövetni, aktuális állapotát vizsgálat alá vetni, s a kulturális életben betöltött szerepét meghatározni.

A Vigadó igencsak hányatott sorsú épület, története három időszakra bontható: Rondella 1829-ig, Redoute 1849-ig, és végül a Vigadó, ahogy ma ismerjük. A mai épület helyén eredetileg a Rondella állt, mely később újjáépült Pollack Mihály tervei alapján. A klasszicista stílusú alkotást Aman János 1808-as terveinek felhasználásával 1816-tól Pollack újratervezte (BICZÓ 1979: 46), majd 1829 és 1833 között felépült, s nevében is megújult. Ekkortól hívták Redoute-nak (www.vigado.hu).

¹ Mindkét dokumentum a korabeli (1896) szövegek stílusát idézi fel, így a következő formák (pl.: a mi, klasszicista) alkalmazása tudatos.

Az 1848-49-es szabadságharc során Heinrich Hentzi, osztrák generális a budai oldalról ágyútűz alá vette, bár ez a taktikai lépés indokolatlan volt (www.artlevel.hu), azonban így az épület javarészt megsemmisült. Az újjáépítés a bürokrácia útvesztőiben váratott magára: 1853-ban Hild Józsefet bízták meg a feladattal (www.artlevel.hu), végül forráshiány miatt felhagytak a tervezéssel.

A Vigadó mai formáját 1859 és 1865 között nyerte el Feszl Frigyes tervei alapján (HOLLÓ 2014: 5). Hivatalosan az 1865. február 20-i bállal nyílt meg, s átadásakor még a Vigarda nevet viselte, mely később Vigadóra módosult.

A mai magyar építészet jellegzetes stílusirányzata a nemzeti jegyeket megjelenítő romantika, mely az európai mintákat követő historizmussal és szecesszióval szembehelyezkedve egyedi, magyar nemzeti stílus megteremtésére törekszik (MERÉNYI 1970: 48). Ez a magyarság számára kiemelkedő jelentőséggel bír. Egyrészt kifejezi a Monarchián belüli különállásra való törekvést, s így politikai jelleget is ölt. Másrészt az európaihoz képest megkésett romantika utóhatásaként is értelmezhető. Emellett a magyaros irányzat utat nyit a nép kultúrájának, hagyományainak, díszítő- és szimbólumrendszerének megismerése és megőrzése felé, sőt amennyiben ezen törekvések az architektúra nemzetközi vívmányaival párosulnak, európai szintű alkotások jöhetnek létre (i. m. 49).

A Vigadó újjáépítésére kiírt pályázat (többek között Hild József, Ybl Miklós és Wieser Ferencz) Feszl Frigyes Aman János terveit felhasználó conceptióját ítélte a legjobbnak.

Általánosságban elmondható, hogy Feszl műve romantikus vonásként a keleti formakincs felé fordul: bizánczi, román, mór és magyaros elemeket ötvöz, s ezt a magyar történelemből és folklórból merített alakokkal vegyíti a nemzeti hatás elérése érdekében (HOLLÓ 2014: 3, MERÉNYI 1970: 49).

Feszl rögtön a homlokzat kialakításában eltér a megszokottól: középrizalit helyett két sarokrizalitet alakít ki (KALMÁR 2000) – ez az újszerű megoldás is a klasszicizista stílussal való szakítást jelzi. A palotahomlokzatot is elveti, s ez a szintek szerinti tagolás klasszicizista hagyományának szándékos figyelmen kívül hagyásával egészen egyedi hatást eredményez. A hatalmas üveglakok miatt az épület majdhogynem egyszintesnek hat, s így monumentális belső teret sejtet (i. h.).

Külön figyelmet érdemelnek a két sarokrizalitet árkádja alatt futó fedett kocsiátjárók, melyek kettős célú szolgálnak. Egyrészt védelmet nyújtanak az időjárással szemben, másrészt könnyen megközelíthetővé teszik a fölépcsőt. Így az üvegtetős fölépcsőház kellően érvényesül (i. h.).

Az alaprajz másik ötletes, újító jellegű megoldása a homlokzat elforgatásával keletkezett hely kihasználása. Ez Feszl egyéni ötlete volt, Pollack tervei például a falak megvastagításával próbálták a fennmaradó teret palástolni. Magyarországon a Vigadó az egyik első épület, amely nagy terület lefedésére rácsos vasgerenda tartót használ (HOLLÓ 2014: 4).

A földszinten található az étterem, a sörcsarnok és a kávéház, s a két utóbbi között a bazár, valamint az épület szívében a reprezentatív fölépcsőház. Az alkotás középpontját a szokatlanul nagy méretekké bíró, de arányos nagy bálterem adja, melyben a zenekar az utcafronttal szemközt oldalon foglal helyet. A nagyterem megvilágítását részben a Dunára néző óriási ablakok, részben a négy nagy csillár biztosítja. A Vigadó világítástechnikájában is korszerű, ugyanis az említett négy nagy és harminckét kisebb csillár, valamint a többi lámpa működése is gázzal történik (HOLLÓ 2014: 4). A nagytermet két oldalról kisebb étkezőhelyiségek, egyéb termek övezik, például az északi oldalon található Csemegetár. A tér kihasználásában negatívumot csupán a túl magas páholyok és a zenekar földszinten való elhelyezése jelenthet (i. h.). A fentebb leírt alaprajz már önmagában sok újítást hozott, mégis, a Vigadó képe nem lehet teljes a díszítőelemek taglalása nélkül.

A homlokzat frízszerű portrészorozatán Magyarország történelmi alakjai kerülnek bemutatásra. Attila, Árpád fejedelem, IV. Béla, Nagy Lajos, Hunyadi Mátyás, Luxemburgi Zsigmond és Mária Terézia uralkodók, jeles nőalakokként Zrínyi Ilona és Szent Erzsébet, illetve két vitéz, Hunyadi János és Zrínyi Miklós, valamint a politikai élet két nagyja, József nádor és

Széchenyi István szobra tűnik fel, melyek mind Alexy Károly művei. Ehhez kapcsolódik egy anekdota, mely szerint Szilágyi Erzsébet portróját egy középkori festmény felhasználásával alkották. Erről utólag kiderült, hogy Szent Oszvaldot, a northumberlandi királyt ábrázolja (HOLLÓ 2014: 7). Az ablakokat elválasztó oszlopokat a táncz és zene allegorikus alakjai díszítik, ezek szintén Alexy alkotásai (www.artlevel.hu).

A szobrászművészet a Vigadó belterében is megjelenik. A nagyterem szobrainak tervére kiírt pályázat eredményeként Stróbl *Fandangó* és *Polonéz*, illetve Brzorád *Menüett* és *Csárdás* tánczokat ábrázoló tervei találtattak legjobbnak (HOLLÓ 2014: 8-9), ezekhez korunk híres színésznői, Hegyi Aranka és Pálmay Ilka álltak modellt. Az eredeti szándék szerint ezen alkotások horganyöntvényből készültek volna, később azonban az olcsóbb gipsz mellett döntöttek (www.artlevel.hu) és a Műcsarnokban bemutatott színes művek helyett egyszerű fehérben valósultak meg (HOLLÓ 2014: 9).

A kisterem szobordíszei szintén a magyar romantika jegyében születtek. A négy alkotás a következő címeket viseli: *Szavalat* (Kiss György), *Népdal* (Donáth Gyula), *Népzene* (Scheffcsik Szécsi Antal) és *Magyar zene* (Vasadi Ferenc), mintául pedig két színész, egy hegedűművész és Tinódi Lantos Sebestyén szolgált (HOLLÓ 2014: 9). Ezen alkotások mellett a főlépcsőházban Liszt Ferenc márványszobra (Beck Ö. Fülöp műve), az épület előtt pedig Senyei Schmidt Károly *Űrgeöntő* gyerekei állnak (i. h.).

A Vigadó falait díszítő festmények Pest város tanácsa megrendelésére készültek, Feszli eredeti kívánságával ellentétben. A város Lotz Károlyt és Than Mórt kérte fel a megrendelés

teljesítésére. Ezen alkotások Magyarországon a nem vallásos témájú falfestészet kezdetét jelentik (HOLLÓ 2014: 7).

A főlépcsőház nagy festménye a Rahl-iskolát követő Lotz Károly alkotása. A magyar romantikával összhangban a folklór, a népmese világát, Árgírus királyfi és Tündér Ilona történetét idézi meg. Mellette Than Mór allegorikus nőalakjai és puttói fedik a falakat aranyszínű háttér előtt. A nagytermet Teucher Károly művei díszítik: Magyarország négy nagy folyóját – Duna, Tisza, Dráva, Száva – megszemélyesítő női alakok.

A Csemegetár falfestményeire kihirdetett, majd megismételt pályázatot (Csemegetár-vita) Than nyerte meg, így az ő műve, az *Attila lakomája*, mely Arany János *Buda halála* c. eposzán alapul, elsőként dolgozva fel azt, látható a falon (HOLLÓ 2014: 8). Ugyanitt Lotz is közreműködött, éremképei az evést, ivást és tánczot ábrázolják, emellett Ámor és Psyché történetét, mint a szerelem allegóriáját eleveníti meg.

A Vigadó képzőművészeti alkotásai között található a Piloty-iskolához tartozó Wagner Sándor Mátyás Holubár vitéz felett aratott győzelmét megjelenítő *Mátyás király diadala* c. festménye. Mindezek mellett a Vigadóban az iparművészet darabjai is helyet kaptak, mégpedig a Dunára néző ablakokat fedő, Feszl tervei szerint készült gobelinekkel.

Pest város – 1873-tól Budapest – életében a Vigadó mindig is kiemelt szereppel bírt. Számtalan közéleti, közösségi és kulturális programnak adott otthont. Az 1865. február 20-án megnyitott Feszl-féle Vigadó első programjai között szerepelt a Ferenc József tiszteletére rendezett nagyszabású zenés ünnepség. Ugyanebben az évben egyéb rendezvényeknek is teret adott, például a Magyar Képzőművészeti Társaság jelmezes báljának, *A művészet farsangjának*, melyen a császár személyesen jelent meg, Székely Bertalan pedig ott helyben meg is örökölte az estélyt.

Az ezt követő évek eseménynaptárai igen változatosak voltak: többek között rengeteg bált (korcsolyabál, honvédbál, Jókai regényalak-jelmezbál, magyar történelmi élőképeket megjelenítő estély stb.), karácsonyi vásárt, jótékonyági eseményeket, de kiállításokat is, például az Országos Nőiipari Kiállítást és furcsaságokat felvonultató bemutatókat: szíami ikrek, zuluk stb. tartottak (HOLLÓ 2014: 17). Itt ünnepelte Jókai Mór ötvenéves írói jubileumát. Itt rendezték 1867-ben a koronázási bankettet is, és itt mondták ki 1873-ban Pest, Buda és Óbuda egyesítését.

Mégis a Vigadó zenei életben betöltött szerepe a legnívósabb. Olyan nemzetközi hírnű zenészek és zeneszerzők léptek és lépnek fel itt ma is, mint ifj. Johann Strauss, Mascagni, Debussy, Dvořák, Rubinstein, Brahms, Roger, és gyakori fellépő volt a Filharmóniai Társaság. Liszt Ferenc valósággal visszajáró művész volt, adott koncertet a Pest-Budai

Zenede fennállásának 25. évfordulójára, a Vigadóban mutatta be a *Dante szimfóniát*, a *Szent Ferenc legendáját*, a *Koronázási misét* és *A megszabadított Prometheust*, valamint ő vezényelte a *Szózat* és a *Himnusz* ősbemutatóját is. Erkelrel közös munkájának is a Vigadó biztosított alapot, a Beethoven születésének századik évfordulójára rendezett ünnepség alkalmával (HOLLÓ 2014: 12).

Közel hetven éves története során a Vigadó számos változáson ment keresztül. Ezek arczatát szüntelenül formálva alakították ki a kulturális központ mai formáját, azonban a Vigadó hű maradt eredeti céljához, mely Pest közösségi életének fejlesztésében állt. Ennek elérése érdekében az épület megjelenésében is mindig megfelelt a kor kívánalmainak, sőt sok esetben az európai szintű építészet vívmányainak magas fokon való alkalmazásával és a magyar minták előtérbe helyezésével meg is haladta azt. Az előzőkből következik, hogy a Vigadó korunk Budapestjének meghatározó pontja, s mind szellemi-kulturális, mind építészeti, képzőművészeti téren jelentős szereppel bír.

Irodalomjegyzék

A pesti Vigadó története In. <http://vigado.hu/a-vigado-tortenete> [utoljára megtekintve: 2015. október 20.]

BICZÓ TAMÁS (1979), Budapest egykor és ma. Panoráma, Bp.

HOLLÓ SZILVIA ANDREA (2014), A pesti Vigadó Tündérpalota a Duna partján. Magyar Művészeti Akadémia, Bp.

KALMÁR MIKLÓS (2000), A romantika építésze Magyarországon. In. *Architectura Hungariae*. II. évf. 2. sz.

MERÉNYI FERENC (1970), A magyar építészet 1867-1967. Műszaki Könyvkiadó, Bp.

MILLISITS MÁTÉ (2014), *A Vigadó, a magyar kultúra fönixként feltámadt épülete* In. <http://artlevel.hu/page/a-vigado-a-magyar-kultura-fonixkent-feltamadt-epulete> [utoljára megtekintve: 2015. október 13.]

A képek forrásai:

Fortepan / Budapest Főváros Levéltára

Hungaricana képeslap-adatbázisa (<http://postcards.hungaricana.hu/hu/>)